

Hoolduskindlustus annab Eesti inimestele julgust vanaks saada, muretsemata, et oma lastele ülemäära raskeks koormaks jäädakse, kirjutab Tartu Ülikooli kliinikumi südamearst ja Tartu Ülikooli geriaatria dotsent **Kai Saks**.

Riigi otsus – kas hoolida

Pikaajalise hoolduse korralduse probleemidest on viimasel kümnendil räägitud järjest kõvema häälega. On tehtud nii Eesti-seseid kui rahvusvahelisi uuringuid, mis kinnitavad üht: pikaajalise hoolduse süsteemi on vaja otsustavalt parandada ning sinna avalikku raha senisest enam suunata. Hea meel on tõdeda, et pärast aastatepikkusi arutlusi ekspertiisidega on kirja saanud ka lahendusvariandid. See valik esitatakse nüüd poliitikutele edasiste otsuste tegemiseks.

Millised on praegused põhilised kitsaskohad pikaajalises hoolduses? Põhiline koormus kannavad Eestis perekonnad, seda nii abistamisel kui teenuste rahastamisel. 2011. aasta Eurobaromeetri andmetel on Eesti elanikest 16 protsenti seotud lähedase hooldamisega. Meie omastehoolajad, kellest enamik on keskealised, on väga ülekoormatud, nende tervis on halb, kannatavad peresuhted ning oma elu jääb sageli elamata. Paljudel peredel ei ole nii palju raha, et palgata hooldustöötaja koju või oma abivajav inimese hooldekodusse panna. Kaotame need inimesed ka tööjõuna – kuni 17 000 omastehoolajat on lähedase hooldamise tõttu tööturul eemal.

Teenuste kättesaadavus on Eestis väga ebahütlane. Paradoksaalselt on hooldusvajaduse korral abi paremini kindlustatud neile, kellel lapsi ei ole – siis aitab hooldusteenus eest maksta omavalitsus. Aga üks keskealine abielupaar võib jääda suurde hädta, kui nende vanemad jõuavad seisu, et vajavad suures mahus abi, teisalt on vaja oma lapsi ülal pidada ja abistada. Jah, muidugi on kõigil õigus pöörduda omavalitsuse poole palvega aidata teenuste eest tasuda, kuid sageli ei tehta seda eneseväärikuse tõttu – meie ei ole «vallasandid». Kui siiski pöördutakse, võivad otsused olla eri omavalitsustes või ka eri ametnike tehtuna üsna erinevad. Kui aga ühelt ametnikult on kord juba kuuldud, et «vanemate hooldamine on laste ja lastelaste kohustus!», siis ongi enamikule selge, et rohkem pöörduda pole mõtet. Need lapsed ja lapselapsed ei taha oma vanemate hooldamisest loobuda, vaid vajaksid selle juures rohkem abi, et jätkuks aega, jõudu ja raha ka endale ning oma järeltulijatele.

Avaliku sektori rahastus pikaajalises hoolduses on Eestis viimase 10–15 aasta vältel olnud üs-

na stabiilne, 0,2 protsenti SKTst (OECD 2014. aasta andmed), Maa-ilmapanga andmetel rohkem, 0,6 protsenti SKTst 2013. aasta andmeil. Teiste OECD riikide keskmine avaliku sektori kulu on vahepeal tõusnud 0,9 protsendilt kuni 1,4 protsendile SKTst. Tõele otsa vaadates on pikaajaline hooldus rahastamise mõttes kõige mahajäänum eluvaldkond Eestis – avalikku raha suunatakse sinna kolm kuni seitse korda vähem võrreldes teiste riikidega. Kui räägime alarahastatusest muudes valdkondades, siis räägime enamasti 10–25 protsenti väiksemast rahastusest SKT suhtes.

Üheks probleemiks on veel see, et hooldust vajav inimene ei pruugi sattuda õigele teenusele. Pikaajalise hoolduse teenused jagunevad ravi- ja hoolekandeteenusteks, millel on eri finantseerimisallikad. Ravikindlustus tagab selle, et raviteenused, mis on kallimad kui hoolekandeteenused, on üldiselt hästi kättesaadavad, inimeste omaosalus on tavaliselt väike (aktiivravivast voodipäeva tasu 2,50, maksimaalselt 25 eurot). Hoolekandeteenus eest peavad aga suuresti maksma abivajajad ja nende pereliikmed. Juhtuda võib see, et pärast aktiivravi lõppu pole perel võimalik ise piisavalt abi pakkuda ning raha hooldusteenus eest tasumiseks ei jätku. Nii võibki abivajaja seisund taas halveneda ning ta vajab uuesti aktiivravi. Mõnikord aga suunatakse haige öendusabi osakonda siis, kui ta tegelikult vajab ainult järelevalvet ja isikuabi, mida saab pakkuda ka hooldekodus, kuid perel puudub raha, et hooldekodu koha eest tasuda. Kuluefektiivsusest siinkohal rääkida ei saa.

Need on põhjused, miks peame väga selgelt midagi muutma, kui me ei taha öelda, et meid üldse ei huvita, mis saab neist inimestest, nendest peredest, kellel on kodus hooldust vajavad inimesed. Seda on vaja, et kellelgi poleks tarvidust ütelda või mõelda: «Ema, palun sure ära!», sest vanemate hooldamine võib viia võlavanglasse.

Kuidas edasi? Pikaajalise hoolduse rahastamiseks ja teenuste korraldamiseks esitab töörihm poliitiliste otsuste tegemiseks kolm valikut. Üks neist on ettepanek luua hoolduskindlustus, mille ressurss koondub hoolduskassasse. Kindlustus sobib hästi olukordades, kus suur probleem tekib suhteliselt vähestel, mitte üks-

3 mõtet

- Kindlustus sobib hästi olukordades, kus suur probleem tekib suhteliselt vähestel, mitte üksikutel ega kõikidel. Pikaajalise hoolduse vajadus tekib elu jooksul umbes 15 protsendil elanikkonnast, enamasti väga vanas eas.
- Pikaajalise hoolduse korraldamine saab olla jätkusuutlik siis, kui selle finantseerimiseks on eraldi süsteem, mis ei sõltu iga-aastasest rahajagamisest.
- Lapsed ja lapselapsed ei taha oma vanemate hooldamisest loobuda, vaid vajaksid rohkem abi, et jätkuks aega, jõudu ja raha ka endale ning oma järeltulijatele.

sikutel ega kõikidel. Kui see probleem tekib, on rahalised jõud nii suured, et inimesed ei suuda oma jõududega hakkama saada. Selleks on meil juurutatud ravikindlustus, liikluskindlustus, sotsiaalkindlustus ja töötuskindlustus. Pikaajalise hoolduse vajadus tekib elu jooksul umbes 15 protsendil elanikkonnast, enamasti väga vanas eas.

Pikaajalise hoolduse korraldamine saab olla jätkusuutlik siis, kui selle finantseerimiseks on eraldi süsteem, mis ei sõltu iga-aastasest rahajagamisest ja mis võimaldab ühendada kõik pikaajalise hoolduse teenused ühtsesse süsteemi. Põhjamaades on see korraldatud omavalitsuste tasemel, nemad panustavad pikaajalisse hooldusse kolm-neli protsenti SKTst.

Tõele otsa vaadates on pikaajaline hooldus rahastamise mõttes kõige mahajäänum eluvaldkond Eestis – avalikku raha suunatakse sinna kolm kuni seitse korda vähem võrreldes teiste riikidega.

Järjest rohkem riike on aga kasutusele võtnud hoolduskindlustuse süsteemi, mis tähendab, et hoolduse korraldamiseks kogutakse lisaraha, mitte ei võeta seda muude elualade arvelt. Saksamaa juurutas hoolduskindlustuse alates 1995. aastast (alates 2009. aast-

tast on see kohustuslik), siiani ühe viimasena tegi seda Prantsusmaa 2015. aastal.

Kas hoolduskindlustus tähendab maksukoormuse tõusu? Arvatavasti küll, kuigi põhimõtteliselt on võimalik mõnda maksumaksu vähendada. Kui suur peaks olema hoolduskindlustuse makse? Siin on vaja arvetusi ja see on poliitiline valik. Sihiks ei saa aga olla väiksem osa SKTst kui teistel riikidel keskmiselt.

Saksamaa on lahendanud olukorra nii, et kui inimese sõlmib tervisekindlustuse, peab ta sõlmima ka pikaajalise hoolduse kindlustuse. Saksamaal maksavad hoolduskindlustust võrdsele töötaja ja tööandja, kumbki 1,175 protsenti aastases sissetulekust, kusjuures maksete lagi on fikseeritud (2016. aastal oli laeks aastasissetulek 50 850 eurot). Saksamaa kogemus ütleb, et hoolduskindlustus peab olema kohustuslik ja solidaarne, samamoodi nagu ravikindlustuse puhul. Muidugi juhtub nii, et kindlustumaksed ja kindlustatud jagunevad väga ebavõrdseks – suurema sissetulekuga inimesed kipuvad eelistama erakindlustusi.

Igas riigis on kindlaks määratud elanike rühmad, kelle eest tasub hoolduskindlustuse riiki, näiteks samuti on omaosaluse arvestamise printsiibid riigiti erinevad – kas kõikidele võrdne või sõltub abivajaja varalisest seisust. Lastelaste sissetulekute suurust selles, et määrata omaosalus hoolekandeteenus eest tasumiseks, ei küsita.

Kui meil toimib pikaajalises hoolduses kindlustusprintsiip, siis on ka selge, mis olukorras mis kuld ja millises mahus kaetakse. Juhtub sellest siiski ei piisa, jääb ka tulevikus alles võimalus taotleda lisaabi omavalitsuselt.

Kindlustunne, et abi on olemas, kui juhtub nii, et enam üksinda hakkama ei saa, annab julgust vanaks saada. Enamik inimesi ei karda ju lisanduvaid aastaid, vaid ikka seda, et enam ise toime ei tule. Lastesünnitamise mõte ei peaks olema enesekeske – et oleks keegi, kes tulevikus vajaduse korral hooldaks. Enamik inimesi tegelikult ei taha oma lastele koormaks olla. Just ülemäära raskeks koormaks, sest väiksem abi antakse ja võetakse tänuga vastu.

Soovigem ja uskumem, et poliitiline valik, mis peagi tehakse, annab Eesti inimestele julgust ja soovi Eestis vanaks saada.